

15. Nyzovyj M.A. Tematychno-ciljovi aspekty ukrajinskogho dorevoljucijnogho knyghovydannja (1901-1917 rr.) // Visn. Kharkiv. derzh. akademiji kuljтуры : zb. nauk. pr. Kharkiv, 2012. Vyp. 37. S.160-171.
16. Pavlov M.A. Gosudarstvennaya reglamentatsiya chteniya v Rossii 1890-1917 gg. : avtoref. dis. ... kand. filol. nauk. : 05.25.04. Sankt-Peterburg, 1999. 18 s.
17. Petrov S. S. Knyzhkova sprava v Kyjevi. 1861-1917 : monoghrafija. Kyjiv : EksOb, 2002. 344 s.
18. Poyda D.P. Krestyanskoe dvizhenie na Pravoberezhnoy Ukraine v poreformenniy period (1866-1900 gg.). Dnepropetrovsk, 1960. 306 s.
19. Prymitky // Kvitka-Osnov'janenko Gh. Zibr. tv. : u 7 t. Kyjiv, 1981. T. 7. 590 s.
20. Pushkarev L.N. Skazka o Yeruslane Lazareviche. Moskva, 1980. 184 s.
21. Reytblat A.I. Ot Bovy k Balmontu i drugie raboty po istoricheskoy sotsiologii russkoy literatury. Moskva : Novoe lit. obozrenie, 2009. 448 s.
22. Rodionova L. V. Istoriko-knigovedcheskie aspekty izucheniya russkogo lubka perioda Pervoy Mirovoy voyny : dis. ... kand. ist. nauk : 05.25.03 : Moskva, 2004. 176 s.
23. Solovev A.A. Iz istorii knigonoshestva v Rossii (na primere Vladimirskoy gubernii) // Bibliotekovedenie. 2013. № 5. S. 98-107.
24. Sytin I.D. Zhizn dlya knigi. Moskva, 1960. 360 s.
25. Khromov O. R. Russkaya lubochnaya kniga XVII-XIX vekov: issled. po istorii kn. kuljтуры i tekhnike pr-va. Moskva, 1998. 219 s.
26. Chajchenko. [Ghrinchenko B.] Populjarni knyzhky // Zorja. 1891. 15(27) sich.
27. Chto chitaet derevnya? // Kiev. starina. 1901. T.73. № 6. S. 157–158.
28. Yakovenko V. S knigami po yarmarkam // Vestnik Yevropy. 1894. Kn. 9. S. 401–419.

Статтю подано до редколегії 24.03.2019 р.

УДК 94 (477.8)

DOI: <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2019-28-14-19>

Ярослав Цецик

Національний університет водного господарства та природокористування,
кандидат історичних наук, доцент (Україна)

Участь чорносотенців у виборах на Волині у 1906 – 1912 рр.

Анотація У статті досліджено участь Почаївського відділу Союзу руського народу у виборах до Державної Думи у 1906-1912 рр., проаналізовано головні напрями їх діяльності у краї та їхню передвиборчу програму. Проаналізовано позицію чорносотенців щодо влади та ролі депутатів у суспільно-політичному житті імперії. Визначено їх ставлення до інших політичних угруповань, які функціонували в імперії. З'ясовано роль Російської православної церкви у зміцненні позицій чорносотенців у регіоні.

Ключові слова: Волинь, вибори, Державна Дума, чорносотенці, православне духовенство.

Актуальність статті зумовлена потребою у детальному та неупередженому аналізі участі чорносотенців у виборах до Державної Думи у Волинській губернії у 1906 – 1912 рр. та визначенні основних напрямів їхньої передвиборчої агітації й залучення до цього духовенства.

Мета статті полягає в об'єктивному дослідженні перебігу виборчих процесів на Волині на початку ХХ ст. та аналізі агітаційних передвиборчих видань волинських чорносотенців.

Роль Почаївського відділу Союзу руського народу в виборах до Державної Думи на Волині частково досліджено у працях О. М. Білобровець [1], А. Боярчука [2], С. І. Жилюка [4], Ю. В. Хитровської [13] та інших учених.

Після свого утворення восени 1905 р. Союз руського народу (СРН) брав активну участь у виборах до Державної Думи Російської імперії. Одним із ключових завдань, яке ставили перед собою чорносотенці, була підтримка ідеології російського монархізму з одночасним возвеличуванням російської нації. Така позиція цього політичного угруповання зумовлювала різко негативне ставлення членів союзу до представників інших етногруп, які проживали в імперії.

Невдовзі після утворення організації Волинь стала одним із головних центрів чорносотенного руху в імперії. Одним із провідних центрів чорносотенного руху в Україні став Почаївський відділ СРН, заснований у 1906 р., а архимандрит Почаївської Лаври був лідером місцевих чорносотенців. У реєстровій книзі Волинського губернського присутствія у справах про

організації та союзи за 1906–1907 рр. зазначалося, що «Почаївський союз руського народу ставить собі за мету розвиток народної руської самосвідомості і об'єднання руських людей всіх станів Волині та сусідніх губерній для спільної роботи на користь дорогої вітчизни-Росії, єдиної і неподільної» [2, с. 36].

На основі статуту СРН було прийнято статут «Почаївського Союзу руського народу», в якому наголошувалося, що основною метою діяльності організації був «розвиток народної російської самосвідомості» й «об'єднання всіх російських людей» Волині та сусідніх із нею губерній незалежно від їхнього майнової чи станової приналежності [7, с. 1-2].

У програмі, сформульованій основні цілі та завдання цієї чорносотенної організації, «Благо Батьківщини» визначалося у «непорушному збереженні Православ'я, російського необмеженого Самодержавства і панування в країні російської народності» [7, с. 2]. У політичному плані Державна Дума не мала обмежувати верховну імперську самодержавну владу, а її склад мав формуватися за «національно-російським» принципом. Пріоритетним завданням органів влади визначалося встановлення «суворого порядку й законності на твердих засадах свободи слова, друку, зборів, союзів і недоторканності особи» за умови встановлення правил, які визначали кордони вказаної свободи, щоб не «порушувався державний» порядок [7, с. 3].

Почаївський відділ СРН брав на себе турботу про «просвітництво народу» з метою розвитку в нього «свідомого політичного життя в душі самодержавства й розповсюдження серед населення православно-християнських засад з метою закріплення патріотичного почуття обов'язку перед Вітчизною, суспільством і сім'єю» [7, с. 4].

Таким чином, Почаївський відділ СРН у своїх програмних документах декларував ті ж самі завдання, що й загальноросійський. Однаково звучала теза й про недопуск євреїв до складу членів організації. Окремо увага акцентувалася на тому, що в СРН мали право вступати й жінки. Проте це не свідчило про сповідування гендерної рівності, а йшлося про намагання залучити на свій бік якомога більшої кількості жителів регіону.

Політичну діяльність почаївські чорносотенці активно проводили під час виборів до Державної Думи. У газеті «Рада» за 1907 р. дії Почаївського відділу СРН характеризувалися так: «селян-виборців вони зустрічали на вокзалі» і розташовували в монастирі; при них невідступно перебував «Віталій, а «союзними» оберігали монастирське подвір'я». Із монастиря виганяли виборців городян, зокрема, робітників Самару й Святковського. Загального передвиборчого зібрання не було. У монастирі день і ніч правили молебні; перед виборами селяни дали письмову «обіцянку голосувати за «істинно-русських». На вибори селяни прийшли зі значками. «Перед голосуванням знову – молебень і промова єпископа Антонія, який згадував про обіцянку. Чорносотенну агітацію вели зовсім відверто» [2, с. 40].

У своїй виборчій діяльності чорносотенці окреслили низку пріоритетних завдань, досягнення яких вважали своїм першочерговим завданням. Зокрема, у відозві «Російському народу» наголошувалося, що СРН «ставить своєю метою об'єднання всіх чесних російських людей, вірних обов'язку, присязі в ім'я Віри, Царя і Вітчизни». Увага акцентувалася й на тому, що СРН «не бажає повернення до бюрократичних порядків останніх років, коли іменем Царя на Русі творилося всіляке беззаконня» [9, с. 1]. Організація як у повсякденному житті, так і в Державній Думі планувала відстоювати такі положення: «неподільність Російської імперії в її теперішніх кордонах»; щодо національного питання було наголошено, що «Російська народність... є народність державна», а представники інших етнічних груп «користуються правами громадянської рівності, за винятком євреїв» [9, с. 1]. Окремо порушувалося єврейське питання, зокрема, відзначалося, що «Євреї впродовж багатьох років, і особливо в останніх два роки» показали непримиренну ненависть до Росії і всього російського, свою повну відчуженість від усіх національностей, а особливо свій іудейський світогляд [9, с. 1]. Тому діячі організації висували ідею створення «єврейської держави» й переселення до неї всіх іудеїв. Окрім цього пропонувалося, щоб євреїв не допускали до служби у російській армії, вони не мали права бути військовими лікарями, фельдшерами чи фармацевтами, вимагалася суворого відновлення «смуги осілости» для євреїв у попередніх межах, недопуск навчання іудеїв у навчальних закладах, де здобували освіту діти християн та заборонити відкривати їх середні та вищі навчальні заклади. Також наголошувалося про необхідність заборонити євреям та єврейкам працювати у середніх та вищих навчальних закладах, бути сільськими та домашніми вчителями, не допускати їх до державної служби, заборонити їм володіти аптеками, працювати у них провізорами. Особливо наполягали на забороні іудеям бути власниками чи редакторами періодичних видань [9, с. 2]. Окрім цього, у своїй передвиборчій відозві чорносотенці проголошували, що вони будуть добиватися «всіма силами розширення селянського землеволодіння», для робітників «скорочення робочого дня» та «державного страхування робітників». Вони також порушували питання розвитку народної освіти, правосуддя, торгівлі,

промисловості та фінансів. Дана програма була прийнята на Першому Всеросійському з'їзді уповноважених відділів СРН і була обов'язковою для всіх відділів організації в імперії [9, с. 3-4].

Отже, як свідчить аналіз виборчої програми СРН, прийнятої 2 вересня 1906 р., організація з моменту свого утворення розпочала відверту юдофобську пропаганду. Готуючись до виборів, чорносотенці поставили євреїв фактично за межі закону, пропонували забронити їм отримувати освіту, а проживати їдеї могли лише у «смузі осілости». Дана програма була розрахована на ту частину населення імперії, яка упереджено ставилася до їдеїв.

У вищеназваному документі немає жодного слова про представників інших етнічних груп імперії, за винятком того, що вони користуються тими ж правами, що й представники титульної нації. Щодо росіян, то, відповідно до позиції ідеологів чорносотенного руху вони мали відігравати провідну роль у житті імперії. До речі, на таких же позиціях стояла й імперська влада.

В національному питанні ідеологія СРН повністю співпадала з ідеологією імперії. Різниця полягала лише в тому, що як політичне угруповання чорносотенці могли проводити відверту юдофобську політику, а офіційні органи влади мали рахуватися з точкою зору іноземних держав і бути стриманішими у національному питанні, принаймні на офіційному рівні. Хоча тогочасне законодавство імперії створювало умови для «законного» тиску на їдеїв.

В іншій агітаційній летючці під назвою «Люди російські! Жиди хочуть отримати рівноправність», істерично волалося, що «жиди нехрещені отримають право бути: Земським начальником, Мировим суддею, Прокурором, Губернатором, Офіцером, Генералом, Міністром» [6, с. 1]. У ній же чорносотенці переконували, що основною ціллю євреїв було відібрання землі у селян, адже «Якщо жиди отримають рівноправність, захоплять у свої руки командування військами, то для них буде легко відбирати у Вас землю» [6, с.1]. Тому чорносотенці стверджували якщо це відбулося б «то з обіцяних Государем селянам земель 24 мільйони десятин доведеться віддати в наділ жидам». А євреї, мовляв, планують позбавити «самодержавної влади імператора шляхом введення в країні конституції». І далі стверджувалося, що євреї розуміли, що їм «ніхто прямо не повірить», а тому маючи величезні фінансові можливості, вони шляхом підкупу знайшли б собі помічників з числа «російських зрадників, негідників клятвовідступників і простаків», які не усвідомлювали, що «жид православній людині добра зробити не може» [6, с.1]. Далі в летючці ішлося, що під «жидівську дудку танцюють і рівності добиваються «наступні партії: «Союз 17-го Октября», Партія «Мирного Обновлення», Партія «Народної свободи» (конституційно-демократична), Соціал-Демократи, Соціал-Революціонери, Анархісти-Комуністи» [6, с.1]. А останні дві здійснювали «грабунки, розбої і вбивства, а інші, обіцяючи права, за жидівське золото хочуть захопити владу в Думі, щоб потім грабувати безкарно, і тому добивалися відміни смертної кари» та закликали підтримати прибічників імператора й не підтримувати його ворогів [6, с.1].

Будучи активним учасником виборів до Думи й намагаючись отримати підтримку виборщиків, СРН на сторінках чорносотенної преси, зокрема «Почаївського листка», «Життя Волині» та інших, що видавалися в регіоні, намагався дискредитувати своїх опонентів. У друкарні Почаївської Лаври друкувалася велика кількість різноманітних агітаційних брошур. Одночасно у краї почала виходити низка газет, які відверто поділяли чорносотенну ідеологію.

Напередодні виборів до III Думи у чорносотенній пресі відзначалося, що не лише виборщикам, а й усьому російському «народу потрібно подумати добре цими днями й підготуватися до Думи», адже обрані до попередньої Думи депутати «забули» про потреби простого народу, а порушували питання рівності євреїв, польської автономії та про «обмеження царської влади». Й далі увага акцентувалася на тому, що Почаївський відділ СРН, мав понад тисячу селянських «приговорів», де було видно «побагання нашого народу». Один із головних полягав у тому, що «народні представники» мусили допомагати «царю, який бажав допомогти народу», а також мали пам'ятати про своє селянське походження [5, с.2].

На III Всеросійському з'їзді «російських людей», який відбувся в Києві з 1 по 8 жовтня 1906 р., чорносотенці порушили питання про недосконалість виборчого законодавства імперії. Одним із аргументів, яким оперували ідеологи СРН, був той, що діюче законодавство не відповідало віросповідним і побутовим особливостям російського життя. Окрема увага зверталася на те, що діюче законодавство «заперечує насущні інтереси й панівне становище російської народності», адже на досвіді виборів до I Думи він виявив «свою повну непридатність і згубну для Росії дію». Тому, пропагуючи принцип «Росія для росіян», чорносотенці вважали за необхідне, щоб в основу нового виборчого законодавства імперії було «закладено російський національний початок», а російське населення кожної місцевості, не виключаючи й окраїн, мало в новообраній Думі своє представництво. Одночасно з цим висувалася вимога, що «Євреї не можуть користуватися виборчими правами». Одночасно з цим обрання депутатів селян-землевласників мало бути прив'язано не до волості, а до парафії [12, с.2].

Окрема увага на монархічному з'їзді зверталася на те, що наближався час виборів до нової Державної Думи. Тому на суспільство чекав, можливо, визначальний іспит на його політичну зрілість. Бо мовляв, коли переможуть прибічники державності й мирної, культурної роботи, то смуті настане кінець і «новий склад Думи спільно з Царським урядом займеться благоустроєм держави» і навпаки, якщо «знову Думу захоплять кадети й інші революціонери», то це призведе до нових важких страждань і спричинить велику небезпеку й ризик існування уряду. Автором було відзначено, що склад I Думи себе зганьбив і «підірвав ідею народного представництва», і тому склад I Думи мав стати для всіх «людей порядку добрим уроком, кого не можна обирати». Особливо повчальними були наступні вибори й коротка діяльність II Думи. Також було дано різко негативу оцінку діяльності кадетів. Окремо увага акцентувалася, що саме вони керували «всім революційним блоком». Але кадети за твердженням чорносотенців, переживали кризу у зв'язку з тим, що на попередніх виборах «вони наобіцяли дуже багато, всім брехали». Натомість спостерігалось зростання лав прихильників порядку й законності, тобто чорносотенців, а з іншого – занепад їх опонентів [13, с.3-4].

Таким чином, чорносотенці звинувачували всі без винятку політичні угруповання, які брали участь у виборах, у «зраді інтересів російського народу» й у тому, що вони працювали на користь євреїв, які їх фінансували. І лише СРН був захисником інтересів самодержавства й селянства. Така політика мала чітко визначену мету – створити у широких колах суспільства образ захисників інтересів селян, які протидіяли євреям у їхніх намаганнях захопити селянську землю.

Наприкінці листопада 1906 р. у Києві було заплановано провести з'їзд «російських виборців» у Державну Думу від Південно-Західного краю. Участь у ньому мали брати всі російські виборці, які вважали за доцільне об'єднатися навколо «принципу російської державності й необхідності боротьби з анархією» [11, с.1].

Одним із вагомих аргументів, який використовували чорносотенці був збір підписів селян за правих депутатів, що нерідко робили священники, багато з яких керували осередками організації. Це вони використовували з пропагандистською метою. Однак не завжди в них усе відбувалося чітко. Нерідко селяни ставили свої підписи в результаті тиску з боку священника, представників органів влади або з надією, що це допоможе їм вирішити земельні питання. Зокрема, у с. Шилі Верboveцької волості під час виборів 1907 р. селяни на прохання місцевого священника підписатися за правого депутата зреагували на це негативно, піднявши у церкві галас. Це відбулося у зв'язку з тим, що у відозві була відсутня інформація про вирішення земельного питання. У результаті місцевий осередок СРН, обурений діями Почаївських монахів, прийняв рішення про розпуск місцевого осередку «Союзу» й почав вимагати повернення членських внесків [4, с. 123; 13, с. 342].

У Волинській губернії під час виборів до IV Державної Думи найбільший вплив на їх перебіг мали селяни за підтримки православного духовенства, зокрема «Почаївського Союзу руського народу» під керівництвом архімандрита Віталія. Активну участь взяла і земська партія, яка оформилася під час виборів у земства й складалася здебільшого з польських землевласників [1, с. 19].

Російський царизм намагався підтримувати на виборах російських поміщиків Правобережної України. При цьому імперська влада змінювала умови виборів, щоб унеможливити або звести до мінімуму перемогу інших станів чи національних меншин. Найбільш яскраво це проявилось під час виборів до III та IV Державної Думи, коли відбувся розподіл виборчих з'їздів за національними ознаками [1, с. 19].

Так, у 1912 р. під час виборів до V Думи було надруковано «Положення про вибори в Державну Думу», в якому було детально проаналізовано виборче законодавство імперії, охарактеризовано права громадян на участь у виборах та інші аспекти тогочасного виборчого законодавства. Окрема увага зверталася на кількість виборщиків від кожного повіту та різних соціальних верств населення [8, с. 3-31].

Лише деякі волинські політики-священнослужителі, котрі були членами СРН, цікавилися питаннями українського життя, але тільки у вимірах тогочасних реалій. Так, Волинську губернію в IV Державній Думі представляли 12 депутатів, у тому числі вікарний єпископ Кременецький Никон Безсонов [2, с. 41].

Як і на попередніх виборах у губернії перемогу здобули чорносотенці. Всі обрані депутати були або членами СРН, або селянами, які підтримували їх ідеологію.

Таким чином, чорносотенний СРН, будучи активним учасником виборів до Державної Думи імперії, перебував на платформі підтримки царського режиму, а у своїй передвиборчій агітаційній діяльності користувався підтримкою органів влади та православного кліру, що давало йому змогу перемагати на виборах.

Отже, Почаївський відділ СРН використовував участь у виборах з метою посилення своїх позицій у регіоні. Активну участь у роботі цього політичного угруповання брало православне духовенство. Така діяльність чорносотенців сприяла тому, що в регіоні посилювалося міжжетнічне протистояння.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Білобровець О.М. Вибори до Державної Думи та Державної Ради на Правобережжі: участь польського населення // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія: Збірник наукових праць. Вінниця, 2014. Вип. 22. С.17-20.
2. Боярчук А. Участь православного духовенства Волинської губернії в діяльності «Союза русского народа» // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Історичні науки. 2017. №5. С. 34-43.
3. Внепартийный съезд русских избирателей // Волинская жизнь. 1906. 28 октября.
4. Жилюк С. І. Російська православна церква на Волині (1793 – 1917). Житомир: Журфонд, 1996. 176 с.
5. Какой наказ дать от волынского православного народа волынским русским депутатам // Волинская жизнь. 1907. 28 января.
6. Люди Русские! Жиды хотят получить равноправие // Рівненський обласний краєзнавчий музей. VIII Д. 1727. 1 с.
7. Устав Почаевского Союза Русского народа. Почаев : Издательство Почаево-Успенской Лавры. 1906. 12 с.
8. Положение о выборах в Государственную Думу. Почаев : Издательство Почаево-Успенской Лавры. 1912. 31с.
9. Русскому Народу // Рівненський обласний краєзнавчий музей. VIII Д. 1730. 4.с.
10. Савенко А. Политические письма // Волинская жизнь. 1906. 22 октября.
11. Съезд русских избирателей в Киеве // Волинская жизнь. 1906. 31 октября.
12. Съезд русских людей // Волинская жизнь. 1906. 15 октября.
13. Хитровська Ю. В. Участь християнських конфесій у суспільно-політичному житті Правобережної України наприкінці XVIII – на початку XX століття. Київ: Видавництво Європейського університету, 2011. 472 с.

Ярослав Цецик

Национальный университет водного хозяйства и природопользования,
кандидат исторических наук, доцент (Украина)

Участье черносотенцев в выборах на Волини в 1906 – 1912 гг.

Аннотация В статье исследовано участие Почаевского отдела Союза русского народа в выборах в Государственную Думу в 1906 – 1912 гг. проанализированы главные направления их деятельности в крае и их предвыборную программу. Проанализирована позиция черносотенцев к власти и роли депутатов в общественно-политической жизни империи. Определено их отношение к другим политическим группировкам, которые функционировали в империи. Выяснена роль Русской православной церкви в укреплении позиций черносотенцев в регионе.

Ключевые слова: Волинь, выборы, Государственная Дума, черносотенцы, православное духовенство.

ABSTRACT

Yaroslav Tsetsyk

National University of Water Management and Nature Management
PhD (History), Associate Professor (Ukraine)

Participation of the Black Hundreds in the elections in Volyn in 1906 – 1912

The article investigates the participation of the Pochaev Department of the Union of Russian People in the elections to the State Duma in 1906 - 1912, analyzes the key directions of their activity in this direction in the province and their election program. The position of the Black Hundreds regarding the power and role of deputies in the social and political life of the empire is analyzed. Their relation to

other political groups that functioned in the empire was determined. The role of the Russian Orthodox Church in strengthening the positions of the Black Hundreds in the region has been clarified.

Important attention is paid to the analysis of propaganda publications of the Black Hundreds, which were distributed in Volyn during election campaigning. Their research suggests that the representatives of this political group pursued a frank Russification policy and stood in the position of preserving imperial power. The most irreconcilable position they occupied with respect to Jews, who in the study period were the second largest ethnic group in the province. Trying to hold supporters of the Russian autocracy to the Duma, they also opposed the Polish land aristocracy trying to allow their victory in the elections. And they succeeded with the support of the Orthodox clergy. But this activity, as well as other areas of activity of this political group, contributed to the complication of inter-ethnic relations in the country, which negatively affected the socio-political situation in Volyn in the early XXth century.

As a result of the deliberate activities of the Black Hundreds, they managed not only to expand the organizational network, but also to gain significant influence in the land, especially among peasants, who, through ignorance, supported the position of ministers of worship.

Key words: Volyn, elections, State Duma, Black Hundreds, Orthodox clergy.

REFERENCES:

1. Bilobrovets O.M. Vybory do Derzhavnoi Dumy ta Derzhavnoi Rady na Pravoberezhzhi: uchast polskoho naseleння // Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii: Istorii: Zbirnyk naukovykh prats. Vinnytsia, 2014. Vyp. 22. S.17-20.
2. Boiarchuk A. Uchast pravoslavnoho dukhovenstva Volynskoi hubernii v diialnosti «Soiuza russkoho naroda» // Naukovi visnyk Skhidnoevropeiskoho natsionalnogo universytetu imeni Lesi Ukrainky. Serii: Istorychni nauky. 2017. №5. S. 34-43.
3. Vnepartiyniy syezd russkikh izbirateley // Volynskaya zhizn. 1906. 28 oktyabrya.
4. Zhyliuk S. I. Rosiiska pravoslavna tserkva na Volyni (1793 – 1917). Zhytomyr: Zhurfond, 1996. 176 s.
5. Kakoy nakaz dat ot volynskogo pravoslavnoho naroda volynskim russkim deputatam // Volynskaya zhizn. 1907. 28 yanvarya.
6. Lyudi Russkie! Jidy hotyat poluchit ravnopravie // Rivnenskiy oblasniy kraeznavchiy muzey. VIII D. 1727. 1 s.
7. Ustav Pochaevskogo Soyuza Russkogo naroda. Pochaev : Izdatelstvo Pochaevo-Uspenskoy Lavryi. 1906. 12 s.
8. Polojenie o Vyborah v Gosudarstvennuyu Dumu. Pochaev : Izdatelstvo Pochaevo-Uspenskoy Lavryi. 1912. 31s.
9. Russkomu Narodu // Rivnenskiy oblasniy kraeznavchiy muzey. VIII D. 1730. 4.s.
10. Savenko A. Politicheskie pisma // Volynskaya zhizn. 1906. 22 oktyabrya.
11. Syezd russkikh izbirateley v Kieve // Volynskaya zhizn. 1906. 31 oktyabrya.
12. Syezd russkikh lyudey // Volynskaya zhizn. 1906. 15 oktyabrya.
13. Khytrovska Yu. V. Uchast khrystyianskykh konfesii u suspilno-politychnomu zhytti Pravoberezhnoi Ukrainy naprykintsi KhVIII – na pochatku XX stolittia. Kyiv: Vydavnytstvo Yevropeiskoho universytetu, 2011. 472 s.

Статтю подано до редколегії 22.03.2019 р.

УДК 94 (477) «1914»

DOI: <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2019-28-19-24>

Андрій Науменко

Київський міжнародний університет,
кандидат історичних наук, старший науковий співробітник (Україна)

Кінний бій між Російською та Австро-Угорською кіннотою під Городком на початку Першої Світової війни (серпень 1914 року)

Анотація: У статті на основі аналізу комплексу джерел та літератури аналізується перебіг бою під Городком у серпні 1914 року, особливості застосування австро-угорських та російських військ. Визначено обставини перемоги російської сторони у цьому бою.

Ключові слова: Перша світова війна, Україна, Поділля, кіннота, піхота, артилерія, бій, козаки, австро-угорська армія, російська імператорська армія.